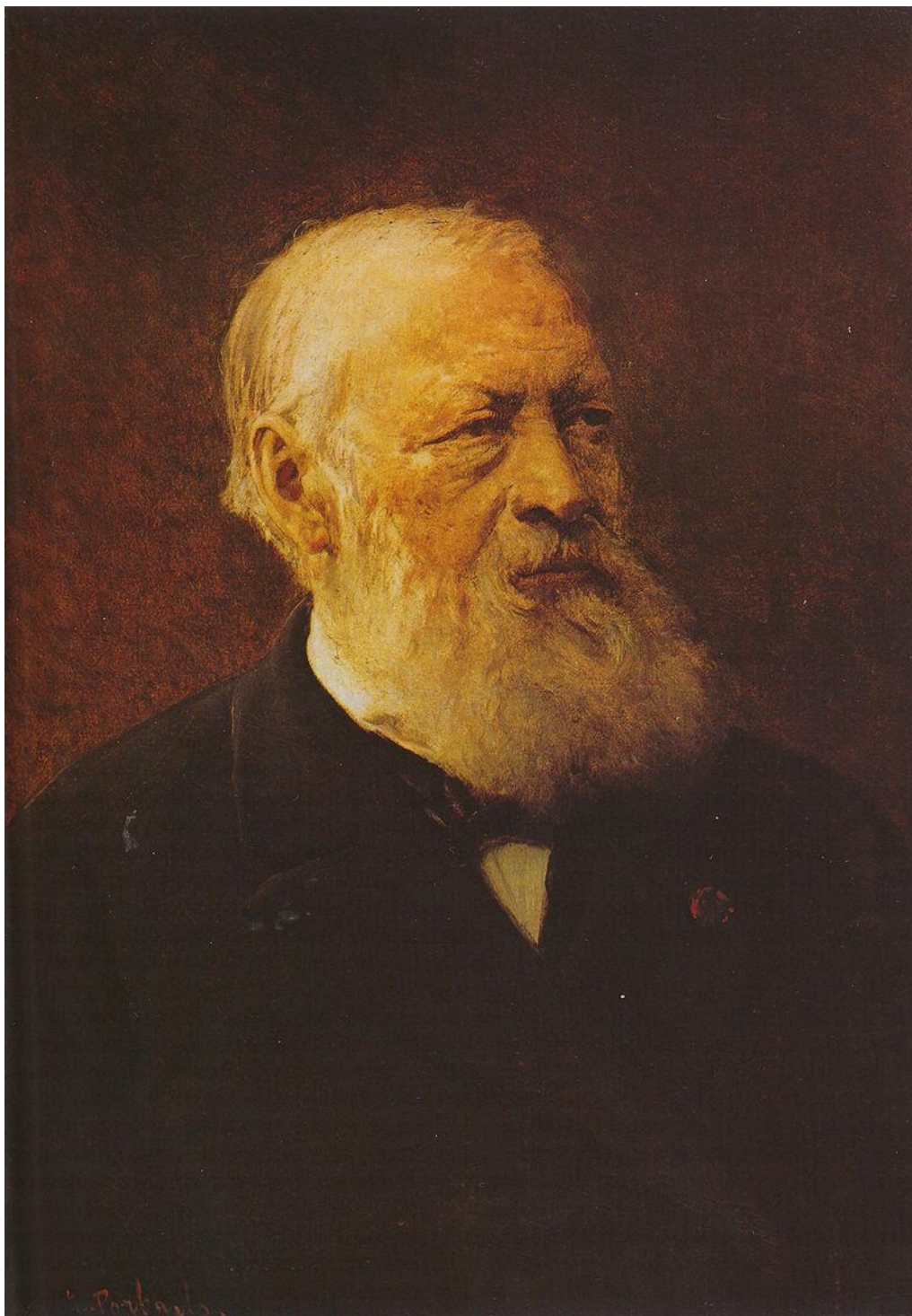

Hendrik Conscience (1812 – 1883), *De Leeuw van Vlaanderen of de Slag der Gulden Sporen*

Handleiding voor de leerkracht

Afbeelding: Jean-François Portaels (1818–1895), *Portret van Hendrik Conscience* (1870).
(Publiek domein)

Bron: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hendrik_Conscience.jpg

Inleiding

De Leeuw van Vlaanderen of de Slag der Gulden Sporen (1838) van Hendrik Conscience is wellicht de populairste roman uit de Vlaamse literatuur. De auteur, van wie gezegd werd dat hij 'zijn volk leerde lezen', schetst in dit werk een geromantiseerd beeld van de Guldensporenslag van 1302, die nog altijd wordt herdacht op de Vlaamse Nationale Feestdag op 11 juli. Met dit romantische boek leerde hij zijn volk niet alleen lezen, maar ook Vlaamsgezind worden. Vóór het verschijnen *De Leeuw van Vlaanderen* was de Vlaamse Beweging een zaak van een groepje van enkele vooraanstaanden, maar dankzij dit boek werd de Vlaamse beweging een volksbeweging. *De Leeuw van Vlaanderen* groeide uit tot het volksepos van Vlaanderen en mede daarom hoort het thuis in de canon van de Nederlandstalige literatuur.

Verantwoording

Weliswaar wordt van Hendrik Conscience gezegd, dat hij 'zijn volk leerde lezen', maar de leerlingen van het voortgezet/secundair onderwijs zullen vandaag de dag niet meer door middel van zijn romans voor de literatuur gewonnen worden. Daarom moeten we de kloof tussen deze teksten en de hedendaagse jonge lezers zoveel mogelijk proberen te dichten. Een *conditio sine qua non* voor de leesbaarheid van het boek is de herspelling en indien mogelijk zelfs de hertaling in hedendaags Nederlands. Dat heeft tot gevolg, dat zowel de oude drukken (online te vinden op *DBNL*) als de wetenschappelijke editie van het Letterenhuis uit 2012 totaal ongeschikt zijn voor onze doelgroep. Daarom is alleen de editie van Marcel Janssens bij het Davidsfonds bruikbaar voor het onderwijs. Gelukkig werd die editie later opnieuw uitgegeven door de krant *Het Laatste Nieuws* in een goedkope serie met een grote oplage, waardoor hij nog gemakkelijk te vinden is.

Doelstellingen

1. De leerlingen kunnen twee belangrijke feiten uit de geschiedenis van Vlaanderen (De Brugse Metten en de Guldensporenslag) situeren in hun maatschappelijke en historische context.
2. De leerlingen kunnen historische kritiek toepassen op twee fragmenten uit *De Leeuw van Vlaanderen of de Slag der Gulden Sporen* van Hendrik Conscience.

3. De leerlingen kunnen het misbruik van Vlaams-nationale slogans en symbolen door extreemrechtse organisaties doorzien en zijn bereid om dit af te wijzen.

Vragen en opdrachten

1. Schild & vrienden is een extreemrechtse jongerenbeweging onder leiding van Kamerlid Dries Van Langenhove (verkozen op een lijst van het Vlaams Belang). De naam Schild & vrienden verwijst naar een wachtwoord, dat in 1302 tijdens de Brugse Metten door de Vlamingen zou zijn gebruikt om de Fransen van de Vlamingen te onderscheiden. De vereniging kwam in de actualiteit, omdat de voorzitter en zes andere leden van Schild & vrienden zich zullen moeten verantwoorden voor de rechter voor het aanzetten tot haat en geweld. Dat heeft de raadkamer in Gent beslist. Het gerecht begon eind 2018 een onderzoek naar de groep, nadat in een uitzending van *Pano* te zien was hoe er binnen besloten chatgroepen racistische, seksistische en antisemitische grappen werden uitgewisseld. Het parket vond zelf na onderzoek dat de leden van Schild & vrienden zich schuldig hebben gemaakt aan:
 - het 'aanzetten tot discriminatie, segregatie, haat of geweld en dat op basis van racisme en xenofobie';
 - het verspreiden van 'denkbeelden die gegrond zijn op rassensuperioriteit of rassenhaat';
 - het 'rechtvaardigen of goedkeuren van de genocide, die tijdens de Tweede Wereldoorlog is gepleegd' en dat is een inbreuk op de antinegationismewet;
 - inbreuken op de wapenwetgeving, met name de verkoop van pepperspray. (Aldus het VRT-nieuws van 15 juli 2022. Zie: <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2022/07/15/raadkamer-schild-en-vrienden/>)
2. De feestdag van de Vlaamse Gemeenschap (ook de 'Vlaamse feestdag' genoemd) is de officiële feestdag van Vlaanderen, die plaatsvindt op 11 juli. De Vlaamse feestdag herdenkt de Guldensporenslag van 11 juli 1302. Op die dag en de dagen ervoor en erna organiseren verschillende steden en gemeenten 11 juli-vieringen, volksfeesten en optredens. De lokale besturen en inwoners hangen dan de officiële Vlaamse vlag uit. Op 11 juli

reikt de Vlaamse regering ook de Eretekens van de Vlaamse Gemeenschap uit voor verdienstelijke Vlamingen. (*Wikipedia*)

3. De vierde aflevering van *Het verhaal van Vlaanderen*, die op 22 januari 2023 werd uitgezonden, ging over de Guldensporenslag of de Slag bij Kortrijk (11 juli 1302).
4. Hendrik Conscience was een Vlaamse schrijver (1812-1883), die zo bekend was, dat men hem noemde: 'de man die zijn volk leerde lezen'. Zijn populairste werk, *De Leeuw van Vlaanderen*, heeft bijgedragen tot de Vlaamse bewustwording in de 19de eeuw en de groei van de Vlaamse Beweging in de 20ste eeuw. Door de Vlamingen te leren lezen wilde Conscience hen eigenlijk leren 'kluuwen'. (Aldus Marcel Janssens in de inleiding tot zijn tekstuitgave, getiteld 'Het boek dat de leeuw leerde kluuwen'.)
5. Deze tekst is gebaseerd op de bronnen, die in de bibliografie genoemd worden.
6. Zie de tekst.
7. Het was de hoofdbedoeling van de schrijver de Vlamingen bewust te maken van hun nationale identiteit en eigenwaarde en hen te motiveren voor de eigen taal en cultuur, die toen bedreigd werden in de Belgische staat. Het prille België werd gedomineerd door de Franstalige bourgeoisie, die neerkeek op de Vlaamse taal en cultuur en van oordeel was dat België een eentalige Franse staat moest worden. Met zo'n didactische bedoeling kunnen we verwachten dat de schrijver soms een loopje neemt met de historische realiteit, hoewel hij door middel van een uitgebreid voetnotenapparaat de indruk wil wekken dat al zijn gegevens op historische bronnen zijn gebaseerd.
8. Naar de Vlaamse zaak als taalstrijd wordt in de eerste plaats verwezen door de uitspraak van Pieter de Coninck 'Wat wals (d.i. Franstalig) is, vals is' en door de gebruikmaking van het wachtwoord 'Schild ende vriend'.
9. Dat dit geen historisch verslag is maar een roman, blijkt natuurlijk in de eerste plaats uit de vertelstijl, waaruit we ook de gevoelens en de

persoonlijke betrokkenheid van de auteur kunnen afleiden. Als 'historische kritiek' vermelden we in de eerste plaats het feit dat er zeker geen 'vijfduizend' Vlamingen en 'bijna duizend' Fransen bij betrokken waren. De Bruggelingen zouden niet meer dan 120 doden en 85 gevangenen gemaakt hebben. Het klopt wellicht dat de strijdkreet van de overvallers een sjibbolet was (een uitspraak die eenduidig aangeeft of de spreker al dan niet tot een bepaalde groep behoort). De Fransen konden 'schild en vriend' niet correct uitspreken en ze verraadden zich op die manier als vijand. Het is onwaarschijnlijk dat Pieter de Coninck zelf deelnam aan de Brugse Metten en ook Jan Breydel wordt in dit verband niet in de kronieken of historische bronnen vermeld.

10. De voorbeelden zijn legio.
11. Hij wordt beschreven als een ridder met een schitterend verguld harnas, een grote blauwe vederbos en een paardentuig, dat met zilveren schelpjes was bekleed. Op zijn borst was een rood kruis geschilderd en daarboven was het woord 'Vlaanderen' in grote zilveren letters te lezen.
12. Historische kritiek: 'Conscience werd vaak verweten dat hij in zijn boek een loopje nam met de geschiedenis. Zo verschijnt Robrecht III van Béthune in het boek als redder van het Vlaamse leger op het slagveld, terwijl hij in werkelijkheid in Franse gevangenschap verbleef. Conscience had nochtans een twintigtal historische bronnen geraadpleegd, de plaats van de slag zelf verkend en deskundigen in middeleeuwse geschiedenis om advies gevraagd. Hij liet zich echter misleiden door foutieve informatie die hij in middeleeuwse kronieken aantrof.' Citaat uit: https://nl.wikipedia.org/wiki/De_leeuw_van_Vlaanderen
13. Op de website en de Facebookpagina van Schild & vrienden worden Vlaamse symbolen en teksten misbruikt om een extreemrechts gedachtegoed te propageren. Voorbeelden daarvan zijn: leeuwenvlaggen, citaten uit het officiële volkslied van de Vlaamse Gemeenschap en de tekst van het 'Gebed voor het Vaderland', geschreven door Remi Piryns.

Bibliografie

L. Beheijdt, 'De Leeuw van Vlaanderen als identiteitssymbool'. In: *Neerlandia*, jaargang 100 (1996). Zie:

https://www.dbnl.org/tekst/nee003199601_01/nee003199601_01_0088.php

H. Conscience, *De Leeuw van Vlaanderen of de Slag der gulden sporen*. Ed. M. Janssens. Leuven: Davidsfonds, 1996. (Licentie-uitgave door *Het Laatste Nieuws*, z.j.)

H. Conscience, *De Leeuw van Vlaanderen of de Slag der Gulden Sporen*. Bezorgd door en met een nawoord van E. Vanhoutte. Brussel/Antwerpen: ASP/Letterenhuis, 2012 (*Letterenhuispublicaties 14*)

K. Heylen, 'Guldensporenslag centraal in "Het verhaal van Vlaanderen": feiten en fictie achter de iconische én omstreden veldslag'. Zie:

<https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2023/01/22/het-verhaal-van-vlaanderen-guldensporenslag/>

E. Maerevoet, 'Geen "schild en vriend", wél "Vlaanderen de leeuw" in aflevering over Guldensporenslag: wie bepaalt wat "Het verhaal van Vlaanderen" haalt?'. Zie: <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2023/01/23/verhaal-van-vlaanderen-schild-en-vriend/?deliveryName=DM364696>

Yvan de Maesschalck, 'Omtrent *De Leeuw van Vlaanderen*. Enkele kanttekeningen'. In: *Tiecelijn*, jaargang 18 (2005). Zie:

https://www.dbnl.org/tekst/tie002200501_01/tie002200501_01_0093.php

A. Mottart, De onttovering van het verleden. *De Leeuw van Vlaanderen* in klas of leeskring. In: *Tsjip/Letteren*, jaargang 7 (1997), nr. 4. Zie:

https://www.dbnl.org/tekst/tsj001199701_01/tsj001199701_01_0070.php

T. Ramboer, 'Waarom Vlaanderen Vlaanderen heet (en niet Brabant), maar we Nederlands spreken (en geen Vlaams)'. Zie:

https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2023/01/20/waarom-heet-vlaanderen-niet-brabant-en-spreken-we-nederlands-maa/?deliveryName=DM363314&fbclid=IwAR2O_aY8G0WCjJ3yCHMu2HTDpVz wHT_Si5nwMF4XNkUmoJdGsY8BZQmy4Dk

M. Reynebeau, 'Het verhaal van Vlaanderen vertelt maar het halve verhaal'. In: *De Standaard*, 23 januari 2023.

Websites

<https://litterairecanon.be/nl/werken/de-leeuw-van-vlaenderen>

https://www.dbnl.org/tekst/cons001leeu01_01/

<https://litterairecanon.be/nl/werken/media-de-leeuw-van-vlaenderen-hendrik-conscience>

<https://verslagenenmededelingen.be/index.php/VM/issue/view/15>

<https://www.platformleest.org/artikel/conscience-afl1-2/>

<https://www.foliomagazines.be/artikels/het-slechte-geweten-van-vlaenderen>

<https://nl.wikipedia.org/wiki/Guldensporenslag>

https://nl.wikipedia.org/wiki/Hendrik_Conscience

https://nl.wikipedia.org/wiki/De_leeuw_van_Vlaanderen

https://nl.wikipedia.org/wiki/Brugse_Metten

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/teksten/de-leeuw-van-vlaenderen-of-de-slag-der-gulden-sporen>

<https://ronnydeschepper.com/2022/07/11/715-jaar-geleden-de-guldensporenslag/>

<https://consciencebibliotheek.be/nl/pagina/de-leeuw-van-vlaenderen>